

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

**A1.α.**

1. Σωστό («- πολιτικήν γάρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἥς μέρος πολεμική-»)
2. Σωστό («Ζεὺς οὖν δείσας περί τῷ γένει μὴ ἀπόλοιτο πᾶν»)
3. Λάθος («εἷς ἔχων ἱατρικὴν πολλοῖς ἰκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί»)

**β.**

Η αντωνυμία «αὐτῶν» αναφέρεται στη λέξη «θηρίων»

Το επίρρημα «οὕτω» αναφέρεται στη φράση «Πότερον ὥς αἱ τέχνηαι νενέμηνται;»

**B1.** Ο Δίας για να αποτρέψει τον αφανισμό των ανθρώπων από τα θηρία, στέλνει μέσω του Ερμή στους ανθρώπους την αιδώ και τη δίκη που αποτελούν τα μέρη της πολιτικής αρετής («Ζεὺς οὖν δείσας ....δίκην»). Η αιδώς είναι το αίσθημα σεβασμού ενός μέλους της κοινότητας έναντι των υπολοίπων, όλες οι αναστολές και φόβοι που προφυλάσσουν τον άνθρωπο από αντικοινωνική συμπεριφορά (με άλλα λόγια η ηθική συνείδηση, η ηθικότητα, η σωφροσύνη, ο σεβασμός των άγραφων νόμων, ο αυτοέλεγχος, η φιλοτιμία, η κοσμιότητα, το συναίσθημα της ντροπής που νιώθει ο κοινωνικός άνθρωπος για κάθε πράξη που δε συμφωνεί με τις καθιερωμένες κοινωνικές αντιλήψεις. Σε ένα λεξικό με τον τίτλο Όροι, το οποίο ανάγεται στην πλατωνική Ακαδημία, η αιδώς ορίζεται ως «εκούσια υποχώρηση από απερίσκεπτη συμπεριφορά, σύμφωνα με το δίκαιο και αυτό που φαίνεται καλύτερο· εκούσια κατανόηση του καλύτερου· προσοχή για αποφυγή της δικαιολογημένης επίκρισης» (412c). Το δίπολο των αρετών αιδώς και δίκη ισοδυναμεί με το σωφροσύνη και δικαιοσύνη, το οποίο χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο επιμύθιο του λόγου του. Μαζί με τη αιδώ ο Δίας στέλνει και τη δίκη. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα η λέξη δίκη δεν χρησιμοποιείται με τη σημασία της δικαστικής διαδικασίας. Βρίσκεται κοντά στην αρχική της σημασία· δίκη: το ορθό, το δίκαιο. Κατά προέκταση, η δίκη δηλώνει εδώ την έμφυτη αντίληψη για το σωστό, το κοινό περί δικαίου αίσθημα.

Η αιδώς και η δίκη συνιστούν μέρος της πολιτικής αρετής, η οποία θεωρείται η απαραίτητη προϋπόθεση της επιβίωσης του ανθρώπινου γένους και συγχρόνως της εξέλιξης του πολιτισμού. Αποτελούν τις βασικές συνισταμένες της κοινωνικής ευταξίας και ευρυθμίας. Με αυτές τις αρετές διασφαλίζεται η κοινωνική αρμονία, καθώς εξασφαλίζεται η τάξη («κόσμος») στην πόλη και δημιουργούνται δεσμοί που οδηγούν στη φιλία («δεσμοί φιλίας συναγωγοί»). Σφυρηλατούν την ενότητα και την ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων, ώστε να μην συγκρούονται, με αποτέλεσμα να προλαμβάνεται ή και να καταστέλλεται η αδικία. Περιορίζονται οι βίαιες ενέργειες, οι ενστικτώδεις τάσεις χαλιναγωγούνται και αποτρέπονται οι αυθαιρεσίες. Με την αιδώ και τη δική επιτυγχάνεται η συνειδητή υπακοή στους νόμους, θεμελιώνεται ο ομαλός πολιτικός βίος και κατοχυρώνεται το δημοκρατικό πολίτευμα, που στηρίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό και τη δικαιοσύνη. Σε συλλογικό επίπεδο εδραιώνεται η αμοιβαία εμπιστοσύνη και εξασφαλίζεται η ισορροπία στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους

και με την πολιτεία. Μ' αυτές τις προϋποθέσεις αναπτύσσονται φιλικοί δεσμοί μεταξύ των

πολιτών και των πολιτών με το κράτος και επικρατεί τάξη και αρμονία στην πολιτεία. Σε ατομικό επίπεδο ενισχύεται η ηθική του ατόμου, απαλλάσσεται από ταπεινά ένστικτα, πάθη, αδυναμίες και ορμές, απομακρύνεται από την ιδιοτέλεια, την αισχροκέρδεια, τον ωφελιμισμό, καλλιεργείται και αναπτύσσεται η εντιμότητα, η κοινωνικότητα και η αμνησικακία.

## **B2.**

Η απάντηση του Δία στον Ερμή και συγχρόνως η ρητή εντολή του είναι να μοιράσει σε όλους την αιδώ και τη δίκη και όλοι να έχουν μερίδιο σε αυτές. Η απόφαση αυτή μάλιστα διατυπώνεται με κατηγορηματικό τρόπο κάτι που φαίνεται μέσα από την επανάληψη του επιθέτου πας (επί πάντας, πάντων), τη χρήση της προστακτικής έγκλισης (μετεχόντων, θές), τον υποθετικό λόγο της απλής σκέψης του λέγοντος (οὐ γὰρ ἂν γένοιοντο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν) και με την παρομοίωση εκείνου που δεν μπορεί να μετέχει σε αυτές ως νόσου της πόλης ( «τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως»). Είναι ευνόητο ότι ο Δίας δεν μπορεί να διασφαλίσει την καθολικότητα αυτών των δύο αρετών στους ανθρώπους, αφού δεν είναι μέρος της αρχικής τους φύσης, γι' αυτό προβλέπεται τιμωρία για όποιον δεν τις κατέχει. Η σημασία και η αυστηρότητα του νόμου του Δία τονίζεται από την επιβολή θανατικής ποινής («κτείνειν ὡς νόσον πόλεως») σε όποιον δεν συμμορφώνεται στις εντολές του. Η παρομοίωση όποιου δε συμμετέχει στην πολιτική αρετή με αρρώστια της πόλης υποδηλώνει ότι αποτελεί κίνδυνο γι' αυτήν και πρέπει να θανατωθεί για να διαφυλαχτεί η τάξη και η ισορροπία του συνόλου. Ο Δίας ζητάει το απόλυτο και το απαιτεί με αμείλικτη σκληρότητα. Επιπλέον, η επιβολή της ποινής του θανάτου από τον Δία, και συνεπώς η αδυναμία του να εξασφαλίσει την καθολικότητά τους, δείχνει ότι οι αξίες της αιδούς και της δίκης δεν είναι έμφυτες, γιατί δεν αποτελούσαν γνώρισμα της αρχικής ανθρώπινης φύσης και ότι ο σκληρός νόμος που τις επιβάλλει είναι «έργο του χρόνου, της πικρής πείρας και της ανάγκης».

## **B3.**

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό
4. Σωστό
5. Λάθος

## **B4.α.**

- 1.ε
- 2.γ
- 3.στ
- 4.ζ
- 5.η
- 6.α

#### B4.β.

- Η δύναμη της πολιτικής εξουσίας και το κυνήγι του χρήματος **διαφθείρουν** τον χαρακτήρα του ανθρώπου.
- Ο **δημιουργός** της ταινίας που κέρδισε τα φετινά Όσκαρ θα παραχωρήσει συνέντευξη Τύπου στους δημοσιογράφους.

#### B5.

Ο Καλλικλής στον Γοργία του Πλάτωνα απευθυνόμενος στον Σωκράτη διατυπώνει μια διαφορετική άποψη για την αδικία από αυτή που εκφράζει ο Πρωταγόρας στον ομώνυμο διάλογο του Πλάτωνα.

Συγκεκριμένα στο παράλληλο κείμενο ο Καλλικλής θεωρεί «οι πολλοί και αδύνατοι καθορίζουν τους νόμους καθώς και το τι είναι αξιόπαινο και τι αξιοκατάκριτο». Εξαναγκάζουν έτσι τους δυνατούς να θεωρούν ότι είναι όποια δύναμη και υπεροχή τους είναι κάτι άσχημο και άδικο, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους. («Φοβίζονται λοιπόν τους δυνατούς .... Αρκεί να έχουν ίσα μερίδια»). Σύμφωνα με τον Καλλικλή αυτό είναι άδικο, αφού θεωρεί ότι το φυσικό δίκαιο ορίζει ότι ο καλύτερος και δυνατότερος πρέπει να απολαμβάνει περισσότερο από τον αδύναμο και κατώτερο («Η ίδια η φύση, ωστόσο, ..... Τον πιο αδύνατο»).

Αντίθετα, ο Πρωταγόρας θεωρεί ότι το δίκαιο του ισχυρού γεννά την αδικία και εμποδίζει την ομαλή κοινωνική συμβίωση. Στο πλαίσιο του μύθου οι άνθρωποι προσπαθώντας να προστατευθούν από τα θηρία οδηγήθηκαν στη συγκρότηση των πόλεων («εζήτουν δη ἄθροίζεσθαι ... πόλεις»). Η έλλειψη όμως της πολιτικής αρετής είχε ως αποτέλεσμα η κοινωνική αρμονία να μη επιτυγχάνεται με αυτόματο τρόπο. Δεν υπήρχαν δηλαδή θετοί νόμοι που να ρυθμίζουν τις σχέσεις των ανθρώπων και να εξασφαλίζουν την αρμονική τους συμβίωση. Κάθε φορά λοιπόν που οι άνθρωποι συγκεντρώνονταν αδικούσαν ο ένας τον άλλο, επικρατούσε το δίκαιο του ισχυρού με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να διασκορπίζονται πάλι και να κινδυνεύουν με αφανισμό από τα θηρία («ὅτ' οὖν ἄθροισθεῖεν ... διεφθείροντο»).

Καταληκτικά, ο Καλλικλής θεωρεί πως το θετό δίκαιο οδηγεί στην αδικία και υπερασπίζεται το φυσικό δίκαιο το οποίο ταυτίζει με το δίκαιο του ισχυρότερου, ενώ ο Πρωταγόρας προβάλλει την άποψη ότι οι νόμοι των ανθρώπων περιορίζουν την αδικία που προέρχεται από τη φύση.

#### Γ1.

##### Μετάφραση

Ο Άνυτος, λοιπόν, και εξαιτίας της άσχημης (άναρμοστης) εκπαίδευσης του γιου του και εξαιτίας της δικής του αγνωμοσύνης (έλλειψη κριτικής) ακόμα και πεθαμένος έχει κακή φήμη. Ο Σωκράτης από την άλλη εξαιτίας της υπερήφανης στάσης του στο δικαστήριο, αφού προκάλεσε φθόνο, έκανε τους δικαστές να τον καταδικάσουν σε θάνατο. Εμένα, όμως, μου φαίνεται ότι έλαχε μοίρα αγαπητή στο Ύψ θεούς.

#### Γ2.

Ο Σωκράτης με βάση το κείμενο επέδειξε ψυχική δύναμη μετά την καταδικαστική απόφαση εναντίον του για θάνατο. Όταν αποφάσισε ότι γι' αυτόν ήταν προτιμότερο να πεθάνει, παρά να ζήσει «ἐπεὶ γὰρ ἔγνω τοῦ ἔτι ζῆν τό τεθνάναι αὐτῷ κρείττον εἶναι», δεν δυσανασχέτησε καθόλου. Ο ίδιος όπως ακριβώς, σε τίποτα που θεωρούσε αγαθό δε δυσανασχετούσε («ὥσπερ οὐδέ ..... πρὸς τ ἄλλα τα ἄγαθὰ προσάντης ἦν»),

έτσι και την ώρα της καταδικαστικής απόφασης, δέχτηκε την ποινή του με αξιοπρέπεια και αντιμετώπισε τον θάνατο με θάρρος ψυχής και γενναιότητα («οὐδέ πρὸς τὸν θάνατον ἐμαλακίσατο, ἀλλὰ ἱλαρῶς καὶ προσεδέχετο αὐτόν καὶ ἐπετελέσατο»).

Για όλους αυτούς τους λόγους, ο Ξενοφών αναφέροντας τη σοφία και τη γενναιότητα του Σωκράτη, νιώθει καθήκον του και να τον μνημονεύει και να τον επαινεί για τη στάση του αυτή («ἐγὼ μὲν δὴ κατανοῶν τοῦ ἀνδρός ..... μὴ οὐκ ἐπαινεῖν»). Πιστεύει μάλιστα πως αν υπάρχει κάποιος που συνάντησε ποτέ κάποιον πιο ωφέλιμο από τον Σωκράτη, αυτός είναι αξιομακάριστος. εἰ δέ τις τῶν ἀρετῆς ἐφιεμένων..... ἀξιομακαριστότατον νομίζω.

### Γ3α.

«ἤμῃν μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλεστέρων μοιρῶν τετυχηκέναι. τῶν μὲν γάρ βίων τὰ χαλεπώτερα.

### Γ3β.

ἔγνω → γνώθι

ζῆν → ζῆ

τεθνάναι → τεθνηκώς / τεθνένως ἴσθι / τέθναθι

### Γ4α.

- διά το μεγαλύνειν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στη μετοχή ἐπαγόμενος.
- τοῦ ζῆν: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός ως γενική συγκριτική β. ὅρος σύγκρισης από το συγκριτικό κρείττον εἶναι.  
Με α' ὅρο το τό τεθνάναι
- τοῦ ἀνδρός: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός ως γενική προσδιοριστική κτητική στο τήν σοφίαν
- ἀξιομακάριστον: κατηγορούμενο στο αντικείμενο τόν ἄνδρα μέσω του συνδετικού ρήματος νομίζω.

### Γ4β.

εἰ δέ τις τῶν ἀρετῆς ἐφιεμένων ὠφελιμωτέρῳ τινί Σωκράτους συνεγένετο, ἐκεῖνον ἐγὼ τόν ἄνδρα ἀξιομακάριστον νομίζω

Αναγνώριση: εἰ δε τις συνεγένετο → Υπόθεση: εἰ οριστική αορίστου

ἐγὼ νομίζω → Απόδειξη: οριστική ενεστώτα

ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ

Μετατροπή σε προσδοκώμενο: Υπόθεση: ἐάν συγγένηται (υποτακτική)

Απόδοση: νομιῶ (οριστική μέλλοντα)